תעודה

צוֹר תְּעוּדָה חֲתוֹם תּוֹרָה בְּלִמֻּדָי
(ישעיה ח, טז)

קובץ מחקרים של בית הספר למדעי היהדות ע״ש חיים רוזנברג
הפקולטה למדעי הרוח ע״ש לסטר וסאלי אנטין
יוצא לאור בסיוע הקרן ע״ש משה דורף ז״ל

משה דורף

משה דורף נולד בפולניה בכ׳ בסיוון תרפ״ז (2.6.1907) והלך לעולמו בי״ב בתשרי תשמ״ח (5.10.1987).
בצעירותו היגר לבלגיה ושם הקים עם אחיו מפעל לעיבוד יהלומים.
באישיותו חברו יחדיו היזמה והעשייה והן התממשו במפעל התעשייתי שהקים וטיפח. בד בבד אפיינו את אישיותו עושר ועצמה רוחנית וצימאון בלתי־נדלה להרחבת הדעת במקורות מורשת היהדות.
משה דורף השתתף פעילה בחוגי לימוד ובכינוסים שעניינם מדעי היהדות ובמיוחד חקר המקרא והיה חבר בחברה לחקר המקרא בישראל ובחברה היהודית העולמית לתנ״ך.
אהוב וחביב על הבריות, איש משפחה מסור ונדבן רחב־לב למוסדות רבים ומגוונים בישראל.

חבל על דאבדין ולא משתכחין
תהא־נא תעודה זו נפש לזכרו

תעודה

יג

אישות ומשפחה בהלכה ובמחשבת ישראל

בעריכת

מרדכי עקיבא פרידמן

אוניברסיטת תל־אביב • תשנ״ז

חברי מערכת הסדרה

יאירה אמית
יוסף בן שלמה
רם גופנא
אהרן דותן
גבריאל כהן
יהודה ניני
מרדכי עקיבא פרידמן
יעקב שביט
עוזי שביט

ספר ראשון — חקרי גניזת קהיר, תש"ם–1980
ספר שני — עיונים במקרא, תשמ"ב–1982
ספר שלישי — מחקרים בספרות התלמוד, בלשון חז"ל ובפרשנות המקרא, תשמ"ג–1983
ספר רביעי — מחקרים במדעי היהדות, תשמ"ו–1986
ספר חמישי — מחקרים בספרות עברית, תשמ"ו–1986
ספר שישי — מחקרים בעברית ובערבית, תשמ"ח–1988
ספר שביעי — מחקרים במדעי היהדות, תשנ"א–1991
ספר שמיני — מחקרים ביצירתו של אברהם אבן עזרא, תשנ"ב–1992
ספר תשיעי — מחקרים בלשון העברית, תשנ"ה–1995
ספר עשירי — מחקרים במדעי היהדות, תשנ"ו–1996
ספר אחד־עשר — מחקרים במדרשי האגדה, תשנ"ו–1996
ספר שנים־עשר — התפוצה היהודית בתקופה ההלניסטית־רומית, תשנ"ז–1996

בדפוס ובהכנה

מחקרים בערבית־היהודית מימי הביניים

©
כל הזכויות שמורות
לאוניברסיטת תל־אביב

סודר ונדפס בדפוס 'גרפית' ('גרף־חן') בע"מ, ירושלים

תוכן העניינים

הקדמה 7

רנון קצוף
גיל נישואי בנות בישראל בתקופת התלמוד 9

יעקב בלידשטיין
רבו של אדם לעומת הוריו — היבטים הלכתיים והשוואתיים
של נאמנות כפולה 19

מרדכי עקיבא פרידמן
'עכשיו אמרו מצוות חליצה קודמת למצוות הייבום' 35

תרצה מיטשם
צווח ר' ינאי: טיהרתם את היולדות!
היריון במקצת — ולד במקצת 67

יעל לוין כ"ץ
העקרות באגדה 79

יוסף ריבלין
האישה בדיני הירושה על־פי תעודות מן הגניזה 135

ג'רמי כהן
כוונה בקיום יחסי מין על־פי דעות רבניות במאות הי"ב והי"ג 155

נח עמינח
הרשב״ש ופתרון בעיות בענייני אישות בקהילות אלג׳יריה 173

אלימלך וסטרייך
מצוות פריה ורביה במשפט העברי באימפריה העות׳מאנית במאה הט״ז 195

תקצירים באנגלית VII

הדף, שתצלומו ניתן על עטיפת הספר, קטע גניזה שבספריית אוניברסיטת תל־אביב, הוא העמוד הראשון של ׳אשא משלי׳, ספר הפולמוס של רב סעדיה גאון.

הקדמה

כרך זה של 'תעודה' עניינו הֶיבטים שונים של חקר האישות והמשפחה בהלכה ובמחשבת ישראל. הסוגיות הנידונות בספר פרוסות על תקופה של אלף וחמש מאות שנה ויותר, מן המאה הראשונה לספה"נ עד המאה השש־עשרה, ומקצתן נוגעות אף בנהוג בעת החדשה ממש. עוסקות הן בקשת רחבה של נושאים, ביניהם שאלות חברתיות, כגון גיל הנישואין ונאמנותו של אדם כלפי הוריו לעומת רבו בתקופת חז"ל, שינויים ביחס למוסד הייבום והעדפת החליצה, עקרות ופוריות בהלכה ובאגדה והפלות — ובכלל זה בחינת ידיעת חז"ל ברפואה, חשיבות הכוונה הרצויה בקיום יחסי מין והשפעת התֶאולוגיה על דברים שבינו לבינה, זכויות האישה ודיני הירושה, השפעת הסביבה הנכרית על אורח החיים והלך־הרוח, הפְּסיקה הרבנית בענייני אישות ומשפחה ועוד. יסודם של המאמרים בהרצאות שנישאו ביום עיון לחקר המשפחה ומעמד האישה בהלכה ובאגדה, שנערך בי"ג בטבת תשנ"א (30.12.1990), מטעם החוג לתלמוד באוניברסיטת תל־אביב. רוב המאמרים נשלחו למערכת זמן קצר לאחר מכן. האחריות לעיכוב בהדפסתם על העורך, ולמחברים התודה על אורך רוחם ועל שיתוף הפעולה האדיב.

כרכים נוספים של 'תעודה', ובכללם כרך לכלל מדעי היהדות, נמצאים בשלבי הכנה שונים. ציבור החוקרים מוזמן בזה לשלוח את מחקריו למערכת, אל מזכירות בית הספר למדעי היהדות באוניברסיטת תל־אביב.

שלמי תודה אשלם למסייעים במלאכת הספר: למנהלי הקרן ע"ש משה דורף ז"ל על תמיכתם הנכבדה בהדפסת הספר; לפרופ' יהודה ניני ראש בית הספר למדעי היהדות; לפרופ' מ"ב לרנר על עזרתו ועל עצתו; לד"ר חיים א' כהן על חלקו במלאכה; לנורית רייך, עורכת הלשון, על סיועה המסור בהתקנת הספר לדפוס; למר גדעון שפיגל, מזכיר בית הספר למדעי היהדות, על רוב טרחתו בכל שלבי הכנת הספר, ולעובדי דפוס 'גרפית' ובראשם מר שמעון חן, על שיתוף הפעולה הנאמן שלהם.

יעמדו כולם על הברכה.

י"ח במרחשוון תשנ"ז

העורך